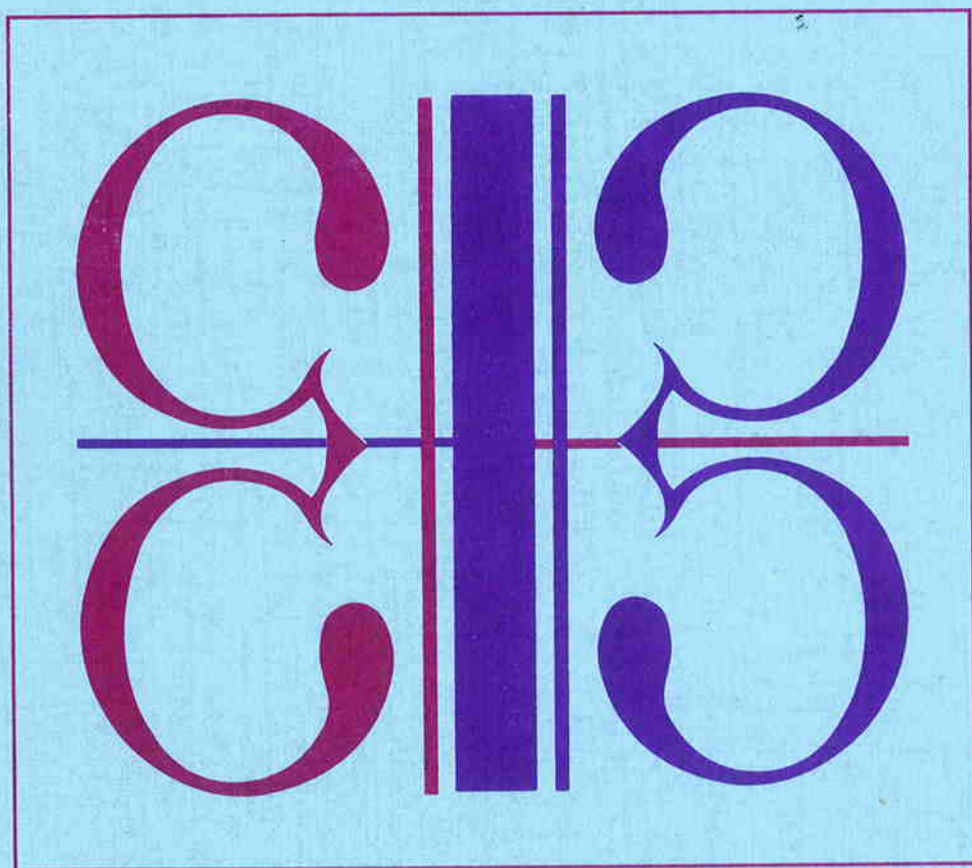
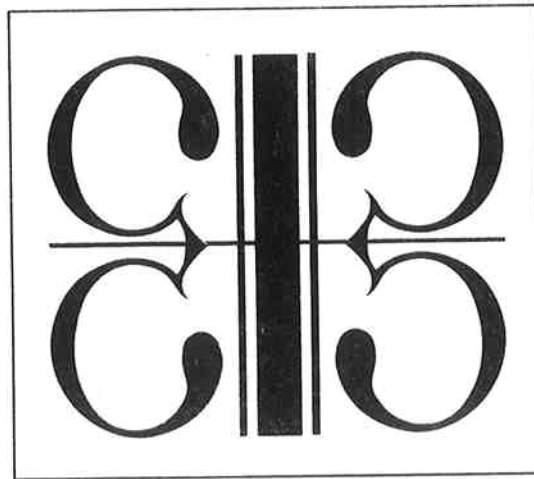

Håndbok for organister

Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige

Håndbok for organister

Utgitt av Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige

Salt Lake City, Utah

Annen utgave 1975

Originaltittel: GUIDEBOOK FOR ORGANISTS

© Utgiver: The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints

Trykk: Verlag Kirche Jesu Christi der Heiligen der Letzten Tage

Distribusjon: Distributions Centret, Smedevangen 9, 3540 Lynge, Danmark

PEMU0009NO

Innholdsfortegnelse

Forord	3	Orgelregistrering	22
Generelle betraktninger	5	Variasjonsmuligheter	22
Organistens kall	5	Tonehøyder	22
Orgel og piano	5	Å lære om registrering	27
Tempo i orgelmusikk	5	Manualer	28
Orgelmusikk i gudstjenesten	6	Generell registrering	29
Preludiet	6	Generelle retningslinjer	32
Forsamlingens innstilling	7	Kor-akkompagnement	34
Gudstjenesten	7	Hovedproblemer	34
Postludier	8	Gode tilpasninger	34
Organistens forberedelse	10	Pianisten	37
Pianostudium	10	Piano i gudstjenesten	37
Øve-perioder	10	Fortsatt studium	39
Teknikk og veiledning i manualspill	14	Fortegnelse over musikk for organister og pianister	40
Teknikk og veiledning i pedalspill	17	Lærebøker i orgelspill	43
Akkompagnement til salmer	20	Orgelregistrering	43
Orgelmusikk og salmebokens noter	20	Pianomusikk	44

Forord

Denne håndboken skisserer opp de almindelige plikter og muligheter som en organist i Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige har. I tillegg inneholder den noen grunnprinsipper i orgelteknikk. Noen tekniske opplysninger er tatt med for å besvare spørsmål som ofte stilles og for å stimulere Kirkens organister til å forbedre sin fremførelse.

Håndboken har ikke til hensikt å være noen lærebok, da de fleste emner kun blir kort behandlet. Den har snarere til hensikt å tjene som oppslagsbok for siste-dagers-hellige organister. Hvis man anvender prinsippene omhyggelig, skulle dette kunne hjelpe organistene til større dyktighet.

I en legkirke som vår blir likegyldig og slurvet forberedelse noen ganger forsvart med unnskyldningen: "Vi er jo bare amatører." Men i virkeligheten bør holdningen til en seriøs amatør og en profesjonell musiker være den samme. Begge bør alltid anstrenge seg så godt de kan både i forberedelse og i fremførelse. Amatøren begrenses bare ved at vedkommende kanskje må velge et enklere reper-toar, fordi teknikk og tid til øvelse vanligvis er begrenset.

Siste-dagers-hellige musikere bør forsøke å forbedre gudstjenesten ved hjelp av sine musikalske talenter. Det er i realiteten for sin Herre de anstrenger seg. Det er til slutt overfor ham de står til regnskap for sin fremgang.

Organister bør alltid være klar over sin ene-stående mulighet til å inspirere hver enkelt deltager til øket åndelig opplevelse. John Milton (engelsk dikter, 1608-1674) skrev:

La de toner som i orgelet bor,
bruse utover det hele kor,
i gudstjeneste og vakre sanger,
slik at denne ynde mitt øre fanger,
fyller meg med begeistring for det høye
og bringer hele himmelen for mitt øye.

Generelle betraktninger

ORGANISTENS KALL

Som organist er du velsignet med et spesielt kall som går ut på at du skal hjelpe til med å forkynne evangeliet gjennom musikk. For at du skal lykkes i denne oppgave, bør du bestemme deg for å være pålitelig og gjøre ditt aller beste til enhver tid. Å være pålitelig betyr at du må utføre din oppgave punktlig og regelmessig; dette innebærer også at du er tilstede ved alle møter hvor ditt nærvær kreves. Å gjøre ditt aller beste betyr at du skulle øve omhyggelig og regelmessig som forberedelse for hver oppgave.

I tillegg må du bare benytte musikk som er passende for anledningen. Denne musikk må være så enkel at du kan spille den med sikkerhet og nøyaktighet.

Du vil ofte komme til å arbeide sammen med en sangleder. Begge stillinger er av like stor betydning. Nært samarbeide er vesentlig. Dere skulle fungere som et lag.

Akseptér glad og ydmykt ditt kall, og benytt deg av bønn i arbeidet. Ved slik tjeneste vil Herren velsigne deg.

ORGEL OG PIANO

Orgelet er det ideelle instrument ved våre gudstjenester. I århundrer har dets edle toner blitt forbundet med guddommelig tilbedelse. Piano eller harmonium kan benyttes når omstendighetene ikke tillater bruk av orgel. Dette er ofte tilfelle ved møter i Hjelpeforeningen, Junior-Søndagsskolen og Primærforeningen.

Både orgel og piano skal holdes i god stand og stemmes minst en gang i året.

Det anbefales at piano og orgel ikke brukes sammen, med mindre det er skrevet ut særskilte stemmer for begge instrumenter. Det er sjelden at de er fullstendig samstemt. Det er vanskelig å oppnå tilfredsstillende

samspill mellom pianist og organist. Dessuten synes mange musikere at de to instrumenters forskjellige klangfarver i grunnen ikke kan forenes.

TEMPO I ORGELMUSIKK

Våre gudstjenester skulle bære preg av fred, kjærlighet og verdighet. For å hjelpe til med å oppnå dette, må organisten omhyggelig overveie tempoet i all orgelmusikk som benyttes til disse møter. På samme måte som ved salmer er regelen et moderat eller endog rolig tempo.

Aristoteles (gresk filosof og videnskapsmann, 384-322 f.Kr.) snakket om den "gyldne middelvei"; den rette balanse mellom to ytterligheter. I vår situasjon betyr den gyldne middelvei det tempo som hverken er for hurtig eller for langsomt. Efterstreb en naturlig følelse av flyt og bevegelse, som vil tilfredsstillende dine tilhørere i den grad at de i det hele tatt ikke tenker på tempoet.

Orgelmusikk i gudstjenesten

PRELUDIET

Preludiet er en oppfordring til å tilbe Gud, en innbydelse til å nærme seg vår Fader i himmelen og til å kommunisere med ham gjennom Ånden. Preludiet skal skape en atmosfære som gjør det lett å kommunisere med Herren, som frigjør sinnet fra verdslige tanker, og som innbyr til åndelige betraktninger. Preludiet hjelper en til å tilbe Gud og tjener som bakgrunn for stille meditasjon.

Preludiets musikalske kvalitet skulle ligge på det høyeste musikalske nivå som menigheten setter pris på, men ikke overstige dette. Organisten bør utøve kontroll og benytte fornuftig dømmekraft i det vedkommende leder menigheten til stadig større forståelse av god musikk. Hvis deltagerne blir irritert av musikken, har organisten feilet.

Valg av preludier

Valg av det ideelle preludium krever meget omtanke og leting.

Det første krav er å velge musikk som ikke har noen forbindelse med det verdslige eller hverdagen. Det bør være passende for anledningen, høytidelig og verdig.

Krav nummer to er å velge musikk som ikke trekker oppmerksomheten vekk fra gudsyndelsen. Et ideelt, andaktsfullt preludium begynner heller svakt. I løpet av den siste delen kan det imidlertid godt finne sted en crescendo. Fra dette dynamiske høydepunkt bør man så bruke en gradvis decrescendo, slik at preludiet avsluttes med en ærbødig følelse.

Det tredje krav er at preludiet er av høy musikalsk kvalitet. Det sentimentale og banale supplerer ikke gudstjenesten. Betydelig musikkstykker med betydelig musikalsk

innhold. Velg stykker av anerkjente komponister. Det faktum at et musikkstykke er utgitt, er i seg selv ingen garanti for kvalitet eller for at det passer til gudstjenesten. Omhyggelig valg av preludium er et viktig element i gudstjenesten.

I slutten av denne håndbok er det tatt med en liste over foreslåtte preludier for orgel. I denne liste er et stort utvalg av stilarter representert. Man må betrakte hvert stykke ut fra dets egen verdi. Det må passe for anledningen og være slik at organisten mestrer det.

Koralpreludier

Mange koralpreludier egner seg som preludier. Passende koralpreludier er en viktig del av organistens repertoar.

Salmer som preludium

"Formålet med preludier på møter i Kirken er å skape den rette ånd og atmosfære for tilbedelse. Salmer passer godt som preludier og kan brukes i tillegg til andre passende preludier." (Se Prestedømsbulletin, første kvartal 1974, pkt. 12.)

Å avpasse tiden for preludiet

Organisten bør beregne tiden for sitt preludium nøye, slik at det avsluttes til riktig tid. Mange stykker har forskjellige deler som kan gjentas eller utelates for å forandre på dets totale lengde. Slike muligheter bør man også ha tatt tiden på, slik at organisten bedre kan tilpasse spilletiden.

Preludiet skal avsluttes med en fullstendig frase og med en passende kadens. Det skulle aldri være nødvendig for den presiderende funksjonær å avbryte preludiet for å begynne møtet. En klokke kan kanskje plasseres slik at både møtelederen

og organisten kan se den.

Organisten ønsker kanskje å ha et passende utvalg av "Musical Interludes for the Worship Service" (Mellomspill til bruk ved gudstjenesten) for hånden når det er behov for en kort frase.

FORSAMLINGENS INNSTILLING

Å benytte det andaktsfulle preludium effektivt til å forbedre tilbedelsens ånd er en stor utfordring for organist, funksjonærer, lærere, dørvakter og forsamling. Et heldig utfall vil til slutt avhenge av samarbeidet mellom hele wardfamilien (medlemmene). Det er kanskje uvant å gå inn i kapellet og hilse på sine venner med et nikk og et kjærlig smil istedenfor å snakke sammen. Til tider kan det være vanskelig å sitte stille og konsentrere tankene om evangeliet og dets betydning i ens liv. Det krever konsentrasjon å la den stille og fredfulle orgelmusikken tjene som bakgrunn for å vende ens tanker oppover til Gud. Imidlertid har hver gudstjeneste evnen i seg til å nå dette ideal av ærbødighet. Med besluttomhet og samarbeide kan man oppnå dette ideal. Organisten skulle tålmodig og hengivent ha dette mål for øye sammen med biskopsråd, funksjonærer i hjelpeorganisasjonene og menigheten.

GUDSTJENESTEN

På møter hvor bekjentgjørelsene blir gitt i trykte bulletiner, kan organisten ta en kort pause etter preludiet og så begynne på åpningssalmen uten noen bekjentgjørelse eller noe signal fra møtelederen. Denne fremgangsmåte skaper en jevn og fin overgang fra preludiet til åpningen av møtet.

Forberedelse

Sanglederen skulle bli oppmuntret til å velge salmer minst en uke før hvert møte og straks gi organisten beskjed, slik at sistnevnte får rikelig tid til omhyggelig forberedelse.

Salmeforspill

Første og siste strofe i en salme kan brukes som forspill dersom man derved oppnår en jevn musikalsk overgang. Hvis salmen er kort eller ukjent, kan organisten spille hele salmen en gang som forspill.

Sanglederen og organisten bør på forhånd bestemme tempoet i forspillet, slik at det ikke oppstår forandring i tempo når forsamlingen begynner å synge. Organist og sangleder bør frasere (puste) slik menigheten synger. Hvis det oppstår konflikt, bør man heller rette seg etter musikken enn etter ordene.

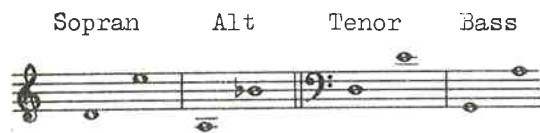
Mellomspill

Korte salmer trenger ikke noe mellomspill mellom versene. Ved lengre salmer kan man ha mellomspill etter annet vers for at sangerne kan få en pause.

Transponering

En observant organist vil kanskje finne ut at noen salmer ligger så høyt at menigheten har vanskeligheter med å synge dem. Med samtykke fra sanglederen kan slike salmer transponeres ned til et mer behagelig toneleie. Mens noen organister kan transponere uten videre, foretrekker de fleste å skrive ut salmen i den transponerte versjon. Fremgangsmåten er enkel. Etter å ha bestemt det passende leie for første akkord, blir resten av salmen flyttet ned det samme intervall. Sett til de riktige fortegn - og midlertidige fortegn hvis det er noen - så er transponeringen ferdig. Hvis f.eks. den trykte utgave av en salme går i F-dur (fortegn: en b) og du transponerer ned en halvtone (et halvt trinn), skriver du den transponerte versjon i E-dur (fortegn: fire kryss). Et helt trinn ned vil gi Ess-dur (fortegn: tre b'er). Et og et halvt trinn vil gi D-dur (fortegn: to kryss). Hvis du er usikker på slike tekniske detaljer som fortegn, kan du rådføre deg med en øvet musiker der hvor du bor for å få en mer fullstendig forklaring.

Selvfølgelig vil slike skrevne transponeringer ta endel tid, men resultatene når det gjelder menighetens sang, vil ofte være påfallende. Forsikre deg om at du har valgt riktig toneart før du begynner å skrive transponeringen. Hvis salmen ligger for lavt, vil dette også bli brysomt for forsamlingen. Vi søker en "gylden middelvei" som passer akkurat for menighetens stemmeleie. Følgende illustrasjoner antyder et behagelig stemmeleie for hver stemme. Ved å jevnføre en salme med disse, kan man få hjelp til å bestemme om det er nødvendig å transponere og, i tilfelle, til hvilken toneart.

Salmeregistrering

Organisten bør velge en registrering som inneholder 4' (og høyere om nødvendig) i tillegg til 8' registre, slik at menigheten klart kan høre orgelet. Tremulant (vibratio) bør aldri brukes i salmeakkompagnement. Styrken bør ligge på samme nivå som sangernes, ikke overdøve dem. Dette er spesielt viktig når man akkompagnerer barnestemmer. Rørstemmer bør ikke brukes, unntatt når man av og til ønsker spesielle effekter.

Fordeling av stemmer: manual og pedal

Ved bruk av pedal under salmespill, spiller man bassen med pedalene og fordeler de resterende stemmer på hendene slik det passer best. Dette gjøres slik for at musikken skal være klar og man skal ha kontroll over den. Venstre hånd vil f.eks. noen ganger spille både alt- og tenorstemmen for å unngå et ubekvemt grep i høyre hånd. Man spiller vanligvis salmer med begge hender på samme manual. Resultatet av menighets-sangen avhenger meget av organistens presisjon og sikkerhet.

Musikk for Søndagsskolens nadverdsvers

En kort frase rolig musikk spilles umiddelbart før og etter nadverdsverset. Den er mest virkningsfull hvis den går i samme toneart (eller en nær beslektet) og er av samme karakter som nadverdssalmen som synges umiddelbart før. Musical Interludes for the Worship Service inneholder 244 mellomspill til dette formål. Denne bok kan fås fra det lokale distribusjonssenter.

Administrering av nadverden

Efter instruks fra Det første president-skap skal det ikke forekomme musikk under noen del av nadverden. Denne del av gudstjenesten begynner med velsignelsen av brødet, og avsluttes når nadverdsbordet igjen blir tildekket. Det er passende å ha en nadverdssalme mens nadverden forbedes.

Øvelsessalme eller gudsyndyrkelse gjennom musikk

For å oppnå en god og effektiv øvelsesperiode er det viktig at man på forhånd planlegger sammen med sanglederen. Hver av hjelpeorganisasjonene gir tilstrekkelig informasjon på forhånd ved hjelp av bulletiner, musikk-supplementer eller andre midler, slik at enhver organist skal få tilstrekkelig tid til forberedelse. Siden denne musikk noen ganger kan være ukjent, er det spesielt viktig at organisten er helt sikker i sitt spill.

Efter å ha lært notene, bør organisten øve sammen med sanglederen for at de skal bli enige om tempo og karakter. Sanglederen skal stå slik at organisten tydelig kan se vedkommende. Det er nødvendig med samarbeide mellom disse to for at sangøvelsen skal bli vellykket. Hverken sangleder eller organist kan lykkes alene.

POSTLUDIER

Organisten spiller et postludium for lettere å opprettholde ro og orden mens forsamlingen forlater kapellet. Man bør

sørge for at også denne musikken forblir verdig og åndelig.

Primærforeningen og Junior-Søndagsskolen anbefaler et stille postludium når man går til klassene. Det er ikke satt noen bestemt regel for postludiets styrkegrad og tempo for andre møter. Tradisjonelt har slik musikk ofte vært briljant, sprudlende og av høy styrkegrad. Mange møter avsluttes i en fredfylt og rolig stemning. Under slike omstendigheter kan et briljant og frapperende postludium forstyrre forsamlingen. Organisten skulle i slike situasjoner heller spille et passende, dempet postludium eller begynne postludiet med enkelte kortere fraser rolig musikk før han går over til full styrke og hurtigere tempo, som er vanlig i et tradisjonelt postludium. For dem som er flinke til å improvisere, er en annen løsning gradvis å føye til registre mens man improviserer til det ønskede styrkenivå er nådd og derefter fortsetter med postludiet. I alle tilfelle må organisten være spesielt vår overfor hvert møtes spesielle stemning og velge postludium derefter.

Organistens forberedelse

PIANOSTUDIUM

Organistens fremskritt vil, når det kommer til et stykke, begrenses av fingerferdigheten. Mange organister begår den feil å slutte å studere piano etter at de har begynt å spille orgel. Organister bør fortsette med å spille piano regelmessig. Man utvikler bedre styrke og smidighet i fingrene på piano enn på orgel. Man skulle særlig konsentrere seg om tekniske øvelser som legger vekt på skalaer, arpeggio'er og fingeruavhengighet. Hver time organisten tilbringer med riktig øvelse på piano, vil han få dobbelt lønn for i form av velvære og sikkerhet når han sitter ved orgelet. Såsant det er mulig, bør man fortsette med pianoundervisning hos en dyktig, profesjonell lærer.

Orgelet skiller seg fra pianoet ved den måte tonene holdes på. En orgeltone lyder bare så lenge en tangent holdes nede, mens pianotonene kan holdes etter at man har sluppet tangenten, ved å bruke høyre pedal. En orgelfrase spilles legato (jevn og sammenbundet), hvis det ikke er angitt noe annet.

Man bør venne seg til å lære manualspillet på piano først. Øv uten å bruke pedal for å etterligne effekten av orgeltangentene. Slik kan man spare meget verdifull øvelsestid ved orgelet.

ØVE-PERIODER

Den første periode

Man bør dele øve-periodene på orgelet inn i to adskilte perioder. Den første bør brukes til forberedelse til det kommende møte. I denne periode innøves salmene og annen musikk som skal benyttes. Øv registreringsskifter, slik at disse kan gå hurtig og nøyaktig. Man tar tiden på preludiet. Salmer skal spilles i det tempo som organisten og sanglederen er blitt enige om.

Perfeksjoner denne musikk så meget som tiden tillater. Arbeid med helhetsinntrykket, og ta i betraktning hvordan gjennomsnittstilhøreren vil oppfatte den. Begynn med de mest opplagte problemer. Når denne øve-periode er over, vil du ha fullført det arbeide som er av umiddelbar betydning, og du kan være fristet til å avslutte. Å gi etter for denne fristelse har bidratt til at enkelte organister har forblitt på et lavt nivå.

Den annen periode

Det er nødvendig med en periode til for å oppnå ytterligere fremgang. Denne neste periode bør vies spesielt teknisk arbeide. På dette tidspunkt kan organisten arbeide mot perfeksjon uten å føle presset fra hvert kommende møte.

Du kan oppnå glimrende resultater på orgelet relativt lett hvis du bare er utholdende. Slå an og frigjør hver tangent med presisjon, orgelet vil gjøre resten. Du har ikke problemene med anslag, pustekontroll eller intonasjon som plager andre musikere. Så lenge et stykke ikke ligger for høyt for din tekniske ferdighet, kan du spille det like så godt som den beste organist.

Dette perfeksjonsideal bør være ditt mål i den annen øve-periode. For å oppnå det må du sette enkle og oppnåelige mål. Etterstrebe kvalitet, ikke kvantitet, og konsentrer deg bare om noen få problemer i en frase. Øv så langsomt som nødvendig for å kunne spille presist og avslappet. Siden det er vanskelig å forandre det som først har festet seg, må du strebe etter å rette på feil med en gang de oppstår. Når du fortsetter å øve på denne måten, vil du snart begynne å utvikle nøyaktighet og myndighet i spillet ditt uten bevisst anstrengelse.

Salmeøvelser: Når du bruker Salmer og sanger i din "annen øve-periode", oppnår du to ting:

1. Salmer utgjør et ideelt øvemateriale da man her får anvendt grunnreglene for orgelspill. Man finner alle de vanlige problemer i salmeboken. Du har ansvaret for å merke din egen salmebok med løsningen på disse problemene og også sørge for din egen fingeretning. Dette er verdifull forberedelse for å innøve et vanskeligere repertoar.

2. Din viktigste oppgave som organist i Kirken er å akkompagnere salmer. Vellykket salmesang avhenger meget av din presisjon og sikkerhet. For at du skal utføre oppgaven så godt som mulig, er det viktig å begynne forberedelsen på dette punkt.

Salmeboken er det beste materiale man kan bruke i den annen øve-periode. Enhver organist bør kjøpe sitt eget eksemplar, slik at han kan sette tegn og merker i den etter behov (fortrinnsvis med blyant, for noen ganger skifter man kanskje mening med hensyn til fingeretning og pedalbruk). Du må øve svært godt med hendene alene før du prøver å sette til pedal. Bass-stemmen utelates når du øver med hendene. Sopran-alt- og tenor-stemmene bør læres hver for seg før de spilles sammen. (Se retningslinjer og teknikk for pedal og manualer i det følgende avsnitt.)

Her er et eksempel på denne metode, tilpasset salme nr. 131 "O, bli hos meg! Nu er det aftentid". Begynn med å spille sopran-stemmen. Tell høyt for å oppnå presisjon når det gjelder å slå an og slippe opp tangentene. Trykk tangenten fast ned og slipp den brått nok igjen til at du kan høre et svakt klikk. Legg merke til takt nr. 2. Fordi halvnotene som skal repeteres er forholdsvis lange, holder du dem tre fjerdedeler av verdien. Helnoten i takt 8 blir forkortet da det er slutten på en frase.

Five staves of musical notation for soprano voice. The first staff shows a sequence of notes with fingerings 4, 3, 2, 4, 5, 4, 5, 4. The second staff has fingerings 3, 2, 3, 4, 5, 4. The third staff has fingerings 3, 2, 3, 4, 5, 4, 3. The fourth staff has fingerings 2, 4, 5, 4, 3, 2. The fifth staff has fingerings 3, 4, 5, 4, 3, 2, 5, 4, 3, 2.

Så lærer du altén, en stemme som har mange gjentatte noter:

Five staves of musical notation for alto voice. The first staff has fingerings 2, 1, 2, 2, 1, 2, 1. The second staff has fingerings 2, 1. The third staff has fingerings 1, 2, 1, 2, 1, 2, 1, 1. The fourth staff has fingerings 2, 2, 1, 2. The fifth staff has fingerings 1, 2, 1, 2, 1, 2, 3, 2, 1, 2.

Så øves tenorstemmen med venstre hånd:

Three staves of musical notation for tenor voice. The first staff has fingerings 1, 2, 3, 5, 1. The second staff has fingerings 1, 1, 2, 3, 2, 3. The third staff has fingerings 1, 2, 5, 5, 4, 3.